

De monumentale stilte van de Kempen. De Tweede Wereldoorlog in het herdenkingslandschap van Beerse, Merksplas en Rijkevorsel, 1945-1950.

9 september 1945 was het officiële einde van de Tweede Wereldoorlog in België. Na afloop van het conflict was er een heel scala aan groepen die het verdienen om geprezen en herdacht te worden: gesneuvelde soldaten uit eigen dorp of van de geallieerde troepen, weerstanders, verplichte arbeiders en politieke gevangenen, burgers die het leven hadden gelaten tijdens de bevrijdingsgevechten en inslagen van V-bommen. Hoe deze naoorlogse herdenking in België vorm kreeg, werd slechts in beperkte mate beïnvloed door de nationale overheid. Deze bevond zich na afloop van de oorlog in een zwakke positie en fungeerde enkel als scheidsrechter in de strijd tussen de verschillende herinneringsgroepen. Een eenvormige nationale herdenking was uitgesloten. Dit gebrek aan cohesie op het nationale niveau maakte een zeer lokale uitwerking van de oorlogsherdenking mogelijk. Belgische gemeentes kozen in grote maten zelf hoe zij de herinnering aan dit wereldconflict in leven wilden houden.

Voor deze lokale ontwikkelingen in het herinneringslandschap is er tot nu toe weinig aandacht geweest binnen de geschiedschrijving. Binnen herinneringsstudies hebben onderzoekers lang de neiging gehad zich blind te staren op nationale ontwikkelingen. Sinds enkele jaren is er binnen dit onderzoeksdomein meer aandacht voor de manier waarop lokale gemeenschappen hun eigen herinneringslandschap vormgeven. Deze *local turn* binnen herinneringsstudies kent reeds in beperkte mate weerklank binnen de Belgische historiografie. De lokale herdenking rond de Tweede Wereldoorlog blijft echter tot op vandaag eerder onderbelicht.

Dit onderzoek tracht een beperkte opvulling te bieden voor deze leemte, door middel van een comparatieve analyse op micro niveau. Voor drie dorpen uit de Antwerpse Kempen is de vorming van het herdenkingslandschap tijdens de eerste jaren na de oorlog (1944 – 1950) bestudeerd. Ondanks het feit dat deze dorpen aan elkaar grenzen, kent hun herdenkingscultuur wel degelijk een verschillende ontwikkeling. Door deze naast elkaar te leggen, konden de factoren onderscheiden worden die deze ontwikkeling beïnvloedden.

Concreet werd er gekozen voor de gemeentes Beerse, Rijkevorsel en Merksplas. De bronnen waarop het onderzoek gebaseerd is, zijn natuurlijk in de eerste plaats de fysieke getuigenissen van de herdenking zelf: de monumenten en straatnamen die ons vandaag nog resten. Daarnaast heb ik de notulen van het schepencollege en de gemeenteraad zorgvuldig doorgenomen. Een aanvullende bron hierop is een lokale krant, *Het Aankondigingsblad*. Hieruit werden ook berichten over andere gemeenten in de omgeving meegenomen, welke een breder overzicht gaven van de herdenking in de Kempen waarmee de casussen getoetst of verrijkt konden worden. Tot slot heb ik een aantal gesprekken gehad met lokale deskundigen om meer inzicht te krijgen in het verworven bronnenmateriaal.

Doorheen deze kwalitatieve analyse konden verschillende eigenheden van de lokale Kempische oorlogsherdenking bestudeerd worden. Opvallend was dat de verdeelde oorlogsherinnering die nationaal werd uitgevochten, op lokaal niveau minder problematisch bleek te zijn. Een breed gamma aan oorlogsslachtoffers kreeg een plaats binnen de gemeentelijke oorlogsherinnering. Hiervoor waren niet enkel de gemeentebesturen te danken, maar zeker ook de vele verenigingen die na de oorlog ontstonden. Naast een aantal gelijkenissen, waren er echter ook grote verschillen tussen de bestudeerde gemeenten. Verklaringen hiervoor konden gevonden worden zowel binnen de gemeenten zelf, als bij grotere nationale debatten. De Koningskwestie en de repressie die in deze periode het land beheersten, lieten ook de Kempische gemeenten niet onberoerd.